

DOI 10.51728/ZRIPF202401012R

Prethodno saopćenje

Preliminary note

Primljeno 08.07.2024.

Delila Ramić, MA

Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici
m.delila@hotmail.com

Prof. dr. sc. Anela Hasanagić

Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici
anela315@gmail.com

Prof. dr. sc. Amina Pehlić

Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici
amina.pehlic@gmail.com

**DESKRIPCIJA FONOLOŠKE SVJESNOSTI KOD
DJECE PREDŠKOLSKOG UZRASTA**

Sažetak

Cilj rada bio je ispitati i deskriptivno predstaviti karakteristike fonološke svjesnosti djece uzrasta 4, 5 i 6 godina. Varijabla fonološka svjesnost operacionalizirana je kroz: raspoznavanje i proizvodnju rime, raščlanjivanje rečenice na riječi, slogovno raščlanjivanje i stapanje te fonološko raščlanjivanje i stapanje.

Za potrebe istraživanja korišten je drugi dio Testa za procjenjivanje predvještina čitanja i pisanja – PredČiP test – (Kuvač Kraljević i Lenček, 2012; prema: Martinović, 2016), koji ispituje fonološku svjesnost. Uzorak istraživanja činilo je ukupno 90 djece (po 30 četverogodišnjaka, petogodišnjaka i šestogodišnjaka).

Rezultati istraživanja ukazuju da su zadaci slogovnog stapanja bili najjednostavniji za sve tri grupe ispitanika, te između njih nije utvrđena statistički značajna razlika. Očekivane rezultate postigli su četverogodišnjaci na zadacima fonemskog stapanja i fonemskog raščlanjivanja, koje s obzirom na razvojne karakteristike nisu bili u stanju uspješno rješavati. I petogodišnjaci i šestogodišnjaci bili su uspješniji u rješavanju zadataka fonemskog raščlanjivanja u odnosu na fonemsko stapanje.

Ključne riječi: predčitačke vještine, fonološka svjesnost, predškolski uzrast

Uvod

Čitanje i pisanje su vještine koje djeca usvajaju polaskom u školu, a neophodne su za kasnije učenje i usvajanje sadržaja. Da bi dijete bilo u stanju savladati ove vještine putem formalnog obrazovanja, potrebno je da budu ispunjeni određeni uvjeti. Naime, najvažniji proces u usvajanju čitanja i pisanja jeste sama priprema djece za njihovo savladavanje. “Ta priprema podrazumijeva razvoj glasovne osjetljivosti (sluha) te razvoj govora (razumijevanje). Razvoj glasovne osjetljivosti treba za cilj imati djetetovu sposobnost da čuje glasove u riječi, raspoznaje glasove, uočava sličnosti (rimu), uočava prvi glas te slijeva prvi glas s ostatkom riječi. Razvijen govor kod predškolskog djeteta podrazumijeva da dijete razgovara, razumije priču i može prepričati priču” (Čudina-Obradović, 2000; prema: Balen, 2018: 25).

Hasanagić (2015: 92–93) navodi da dijete koje je zrelo za školu sa navršениh šest godina, osim što “razumije šta mu se čita i govori i može ispričati priču, također treba i da ima razvijene sljedeće predčitačke vještine:

- može rastaviti poznate riječi na slogove, tj. mora razviti glasovnu osjetljivost, koja podrazumijeva znanje o tome da se riječi sastoje od glasova, da riječi mogu biti duže i kraće, da neki glasovi mogu biti na početku i na kraju, da oduzimanjem i dodavanjem glasova riječ mijenja značenje itd.,
- prepoznaje i imenuje s kojim glasom počinje i s kojim glasom završava riječ,
- zna imenovati riječi na zadani glas,

- zna prepoznati da li je zadani glas na početku riječi, na kraju ili u sredini,
- zna rastaviti jednostavne riječi na glasove,
- od pojedinih glasova zna sastaviti jednostavnu riječ,
- prepoznaje simbole slova i brojeva”.

Čitanje je složena aktivnost primanja informacija u pisanom obliku koja zavisi od nekoliko sposobnosti i vještina koje se postepeno razvijaju (Pavličević-Franić, 2005: 97). Da bi dijete naučilo čitati, ono mora za svaki glas (fonem) naučiti odgovarajući znak (slovo) i naučiti pretvarati niz napisanih znakova (slova) u glasove i povezivati ih u riječ (dešifriranje). To je primjena abecednog načela, koje djeca uče u školi. Iako odrasli najčešće misle da je to jedini proces koji djeca treba da savladaju kada uče čitati, to je samo posljednja aktivnost u savladavanju čitanja. Naime, prethodno djeca treba da ovladaju tzv. predčitačkim vještinama, kao što su: a) svijest da iz pisanog teksta proizlazi neka poruka, tj. da čitanje ima svrhu da se uoči i primi poruka; b) svijest o pismu – osvješćivanje razlika između slova, svijest o smjeru pisanja slijeva nadesno i odozgo nadolje, razumijevanje osnovne interpunkcije; c) usvajanje rječnika koji se odnosi na pismo i njegove karakteristike (slovo, riječ, tačka); d) svijest da su riječi zasebne vizuelne jedinice; e) osviještenost o glasovnoj strukturi riječi, tj. da se riječ sastoji od glasova (prvo se javlja kroz osvješćivanje prepoznavanja rime, a zatim kao prepoznavanje prvog glasa u riječi), što se manifestira u rastavljanju riječi na glasove i f) spoznaja korespondencije između glasa i dogovorenog znaka za taj glas, tj. slova (Čudina-Obradović, 1996; Pavličević-Franić, 2005: 97).

Fonološka svjesnost kod predškolske djece

Fonološka svjesnost je predčitačka vještina koja čini osnovu za razvoj vještine čitanja jer omogućuje djetetu da tok glasovnog govora podijeli u apstraktne jedinice – foneme, koji će odgovarati pisanim simbolima – slovima (Čudina-Obradović, 1996).

Autori na različite načine definiraju fonološku svjesnost. Yopp i Yopp (2000; prema: Erić, 2014) fonološku svjesnost svrstavaju u jedno šire područje koje nazivaju metalingvistička ili

metajezička svjesnost, što ustvari podrazumijeva sposobnost razmišljanja ili svjesnosti o jeziku.

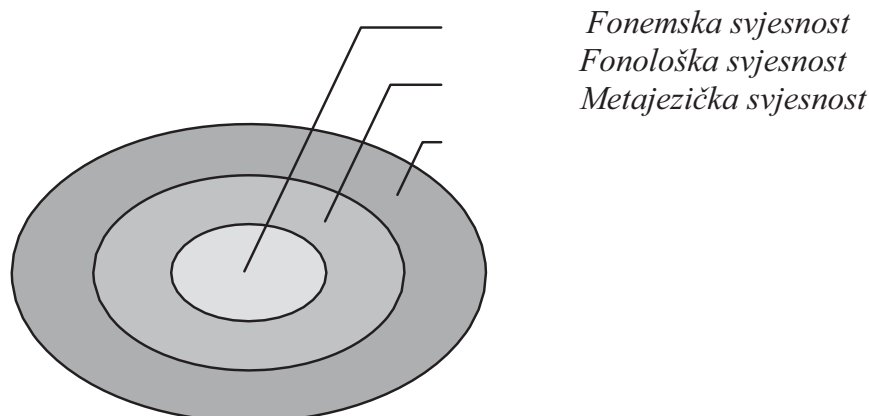
Torgessen i sar. (1994; prema: Planić, 2022) fonološku svjesnost definiraju kao osjetljivost ili eksplicitnu svjesnost o fonološkoj strukturi riječi u vlastitom jeziku.

Nation i Snowling (2004; prema: Planić, 2022) ističu kako se fonološka svjesnost sastoji od prepoznavanja, proizvodnje i manipuliranja dijelovima koji su manji od riječi, što zapravo podrazumijeva prepoznavanje i pravljenje rime, razdvajanje početka od kraja riječi, prebrojavanje slogova i izdvajanje glasova od kojih se sastoji riječ.

Prema Sardelić, Bonetti i Hrastinski (2007) fonološka svjesnost sastoji se od različitih sposobnosti koje prvenstveno obuhvaćaju podjelu riječi na slogove, što je ujedno i osnovni obrazac fonološke svjesnosti, a ogleda se u otkucavanju slogova, zatim svjesnosti rime, intraslogovnoj svjesnosti i fonemskoj svjesnosti, koja se odnosi na sposobnost izdvajanja glasova u riječi.

Tomić (2013; prema: Planić, 2022) govori o plitkoj i dubokoj fonološkoj osjetljivosti. Plitka se odnosi na prepoznavanje i manipulaciju jezičkim jedinicama većim od fonema (fonološka svjesnost), dok se duboka odnosi na baratanje i manipulaciju fonemima (fonemska svjesnost). Fonološka svjesnost odnosi se na prepoznavanje riječi kao dijelova rečenica, prepoznavanje i proizvodnju rime, slogovno stapanje i raščlanjivanje, izdvajanje prvog glasa, glasovno stapanje i raščlanjivanje te manipulaciju glasovima u riječi, dok fonemska svjesnost čini sastavni dio fonološke svjesnosti. Fonemska svjesnost predstavlja sposobnost djeteta da čuje pojedinačne foneme i manipulira njima, a uključuje sposobnost glasovne analize i sinteze, prepoznavanje inicijalnog, medijalnog i finalnog glasa u riječi, uočavanje najčešće ponavljano glasa u riječima, te sposobnost uočavanja zadanog glasa u riječi i njegove zamjene drugim glasom kako bi nastala druga riječ (Erić, 2014).

Subotić (2011) navodi da neki autori poistovjećuju pojmove fonemske i fonološke svijesti, dok drugi prave distinkciju među njima, te ističe da iako su slični, ovi pojmovi ipak nemaju identično značenje. Njihov međuodnos može se predstaviti preko prikaza koji predstavlja odnos između metajezičke, fonološke i fonemske svjesnosti (Ivšac Pavliša i Lenček, 2011: 2–3) (Prikaz 1).

Prikaz 1: *Međuodnosi metajezičke, fonološke i fonemske svjesnosti*
 (Ivšac Pavliša i Lenček, 2011: 3)

Fonološka svjesnost je širi pojam od fonemske svjesnosti – fonemska svjesnost je jedan aspekt fonološke svjesnosti, koja je opet sastavni dio metajezičke svjesnosti. Metajezička svjesnost označava razmišljanje o vlastitome jeziku, svjesnost o jeziku općenito, neovisno o značenju. Fonološka svjesnost je svjesnost da se riječi sastoje od manjih jedinica (rima, slog, fonem), a fonemska svjesnost podrazumijeva svjesnost da se riječi sastoje od glasova (fonema) i da glasovi zajedno čine riječi.

Razvoj fonološke svjesnosti ima svoj tok, koji se odvija od većih jedinica ka manjim, tj. djeca prvo postaju svjesna većih jedinica, kao što je rima ili slog, a zatim manjih, odnosno fonema (u svim pozicijama u riječi) (Ivšac Pavliša i Lenček, 2011: 2). Stepene razvoja fonološke svjesnosti kod djece urednog govorno-jezičkog razvoja prikazan je u Tabeli 1.

Tabela 1. *Stepeni razvoja fonološke svjesnosti kod djeteta urednog govorno-jezičkog razvoja* (Andrešić i sar., 2010: 65; prema: Erić, 2014: 6)

Godine	Stepeni razvoja fonološke svjesnosti kod djeteta urednog govorno-jezičkog razvoja
3–4	Prepoznavanje i stvaranje rime
4–5	Prepoznavanje i segmentacija slogova
5,5	Prepoznavanje prvog glasa u riječi
6	Rastavljanje riječi na glasove i sastavljanje u smislene

Godine	Stepeni razvoja fonološke svjesnosti kod djeteta urednog govorno-jezičkog razvoja
	cjeline – riječi
6,5	Stvaranje veze glas – slovo
7	Sposobnost stvaranja novih riječi dodavanjem, oduzimanjem ili pemještanjem glasova u riječima

Fonološka svijest kod djece razvija se univerzalnim tokom, ali brzina kojom će se razvijati zavisi od obilježja određenog jezika. Naime, na razvoj fonološke svjesnosti utječu uočljivost i složenost jezičkih oblika, položaj fonema i obilježja izgovora (Anthony i Francis, 2005; prema: Ivšac Pavliša i Lenček, 2011: 2).

Podsticanje razvoja fonološke svjesnosti

Predškolska dob je ključni period u kojem se razvija fonološka svjesnost, i to dob od druge do šeste godine, pri čemu okolina, odnosno prvo roditelji, a nakon toga odgajatelji, ima značajnu ulogu. Autori (Čudina-Obradović, 1996; Posokhova, 2017) navode niz aktivnosti i igara kojima se može podsticati razvoj fonološke svjesnosti. To su, naprimjer, igre i aktivnosti za:

a) uočavanje rime

Uočavanjem rime, tj. da različite riječi mogu imati iste završetke, kod djeteta se razvija svijest da se riječi sastoje od manjih segmenata. Stoga sve aktivnosti koje djetetu pomažu da uoči rimu (slušanje i učenje pjesmica u rimi, različite igre uočavanja rime) podstiču i razvoj osjetljivosti za glasovnu strukturu riječi (Čudina-Obradović, 1996: 59–75).

b) izdvajanje prvog (i posljednjeg) glasa u riječi

Za početak treba birati glasove koji se mogu duljiti pri izgovoru kako bi ih djeca lakše mogla čuti i izdvajati kao zaseban glas. To su vokali (*a, e, i, o, u*) ili strujni glasovi (*s, z, š, ž i f*). Jedna od igara koju navodi Čudina-Obradović (1996: 77–78) jeste “Zeko traži prijatelje”, u kojoj odrasli naglas pročita priču naglašavajući glas “Z” u riječi Zeko i zajedno s djetetom “traži prijatelja”, a priča glasi: “Jedan zeko je otkrio da njegovo ime počinje glasom “Z”. Ponosno je ponavljao: 'Ja sam ZZZ...eko, ja sam ZZZ...eko. Baš me zanima mogu li naći prijatelje koji također imaju ime s divnim

glasom ZZZ.” Nakon pročitane priče od djeteta se traži da pomogne zeki da pronađe imena sa glasom „Z“.

- c) sastavljanja slogova/glasova u riječ (slogovna/glasovna sinteza)

Mogu se iskoristiti igre “Pravimo/pogađamo riječi (od slogova/glasova)” ili “Tajna šifra” (Posokhova, 2009: 60). Odrasli kaže djetetu da pokuša otkriti riječ (na osnovu izgovorenih slogova/glasova). Prvo se uzimaju kraće, a kasnije i duže riječi. Kao uvod smisli se neka priča. Naprimjer: Igrala se dva dječaka. Nisu htjeli da ih drugi razumiju pa su govorili u šiframa. To je bio njihov tajni jezik. Hajdemo mi pokušati otkriti šta su govorili. Ja ću ti govoriti njihovim tajnim jezikom, a ti otkrivaj riječi (odrasli izgovara slogove, a dijete pogađa riječ: ku-ća, lop-ta, ma-ma, ru-ka, no-ga; kasnije se izgovaraju glasovi, a dijete pogađa riječ: k-u-ć-a, m-i-š, d-a-n itd.).

- d) rastavljanja riječi na glasove/slogove (glasovna /slogovna analiza)

Nakon što dijete nauči pogađati riječi, mijenjaju se uloge iz prethodne igre – dijete govori riječi tajnim jezikom (slogovna/glasovna analiza), a odrasli ih pogađa (slogovna/glasovna sinteza).

Krajnji cilj ovakvih igara (pitalica, dopunjaljki, umetaljki i sl.) jeste osvijestiti dijete da se svaka riječ sastoji od zasebnih glasova, da je svaku riječ moguće raščlaniti na glasove i ponovo glasove sastaviti u riječ.

Prema istraživanju koje je provela Balen (2018) više od polovine djece ispitanika uspješno je rješavalo zadatke pokazatelja fonološke svjesnosti, pri čemu su bili uspješniji u rješavanju zadataka slušne percepcije određivanja granica u riječi, određivanja slogova u riječi i određivanja prvog glasa, od zadataka slušnog prepoznavanja. Prilikom ispitivanja razlika između djece s teškoćama u usvajanju vještine čitanja i djece bez navedenih teškoća, na zadacima fonološke svjesnosti, fonološkog pamćenja i fonološkog imenovanja utvrđena je statistički značajna razlika, pri čemu su djeca kod koje nisu prisutne teškoće u početnom čitanju postizala statistički značajno bolje rezultate (Blaži, Farago i Pavić, 2016). Sindik i Pavić (2009) utvrdili su značajnu međusobnu povezanost između fonološke svjesnosti, djetetovih kompetencija

za polazak u školu te neverbalne inteligencije i vizuelnomotornih sposobnosti.

METOD

Predmet istraživanja

Predmet ovog rada jeste deskripcija fonološke svjesnosti kod djece predškolskog uzrasta. Fonološka svjesnost operacionalizirana je na sljedeće varijable: raspoznavanje rime, proizvodnja rime, raščlanjivanje rečenice na riječi, raščlanjivanje riječi na slogove, slogovno stapanje, fonemsko raščlanjivanje riječi i fonemsko stapanje riječi.

Cilj istraživanja bio je ispitati i deskriptivno predstaviti karakteristike fonološke svjesnosti djece uzrasta 4, 5 i 6 godina.

Od istraživačkih metoda korištena je metoda strukturiranog posmatranja sa uključivanjem.

Hipoteza

Cilj rada jeste deskripcija, ali u isto vrijeme ispitati i razlike u pojedinim dimenzijama fonološke svijesti djece uzrasta od 4, 5 i 6 godina, stoga se postavlja i istraživačka hipoteza:

H0: Ne postoje statistički značajne razlike u različitim dimenzijama fonološke svijesti između djece uzrasta od 4, 5 i 6 godina.

Istraživački instrumentarij

Za potrebe ovog istraživanja korišten je drugi dio Testa za procjenjivanje predvještina čitanja i pisanja – PredČiP test – (Kuvač Kraljević i Lenček, 2012; prema: Martinović, 2016), koji ispituje fonološku svjesnost i obuhvata raspoznavanje i proizvodnju rime, raščlanjivanje rečenice na riječi, slogovno raščlanjivanje i stapanje te fonološko raščlanjivanje i stapanje.

Svaki zadatak fonološke svjesnosti (npr. raspoznavanje rime) sadrži 7 podzadataka od kojih se svaki boduje 0 – 1, a mogući maksimalan broj bodova na zadacima fonološke svjesnosti iznosi 7, dok ukupni maksimalan broj bodova u cijelom testu iznosi 49. Bodovanje je izvršeno prema uputama iz PredČiP testa.

Uzorak

Istraživački uzorak je prigodni, čini ga ukupno 90 djece, od čega je 30 četverogodišnjaka, 30 petogodišnjaka i 30 šestogodišnjaka, polaznika PPU “Mala tratinčica” Zenica i PPU “Bambi” Zenica. Za učešće u istraživanju dobijena je pismena saglasnost roditelja.

REZULTATI I DISKUSIJA

Kako to nalaže metodologija empirijskih radova, prije nego što je pristupljeno inferencijalnoj statističkoj obradi podataka, prvo je urađena deskriptivna statistika.

Tabela 2. *Deskriptivna statistika zavisnih varijabli*

	Deskriptivna statistika								
	N	Min	Max	M	s.d.	Skewness		Kurtosis	
						Stat	Std. Error	Stat	Std. Error
Raspoznavanje rime	90	2.00	7.00	5.29	1.60	-.437	.254	-1.102	.503
Proizvodnja rime	90	.00	7.00	4.23	2.50	-.479	.254	-1.163	.503
Raščlanjivanje rečenice	90	.00	7.00	2.37	1.85	.390	.254	-.443	.503
Slogovno raščlanjivanje	90	.00	7.00	4.93	1.88	-.986	.254	.624	.503
Slogovno stapanje	90	5.00	6.00	5.99	0.11	-	.254	90.000	.503
Fonemsko raščlanjivanje	90	.00	7.00	1.83	2.54	1.011	.254	-.573	.503
Fonemsko stapanje	90	.00	7.00	1.42	2.44	1.472	.254	.569	.503
Valid N (listwise)	90								

Kao što se može vidjeti, na tri zavisne varijable imamo prilično veliko odstupanje od normalne raspodjele podataka, te je stoga indicirano korištenje neparametrijskih statističkih postupaka.

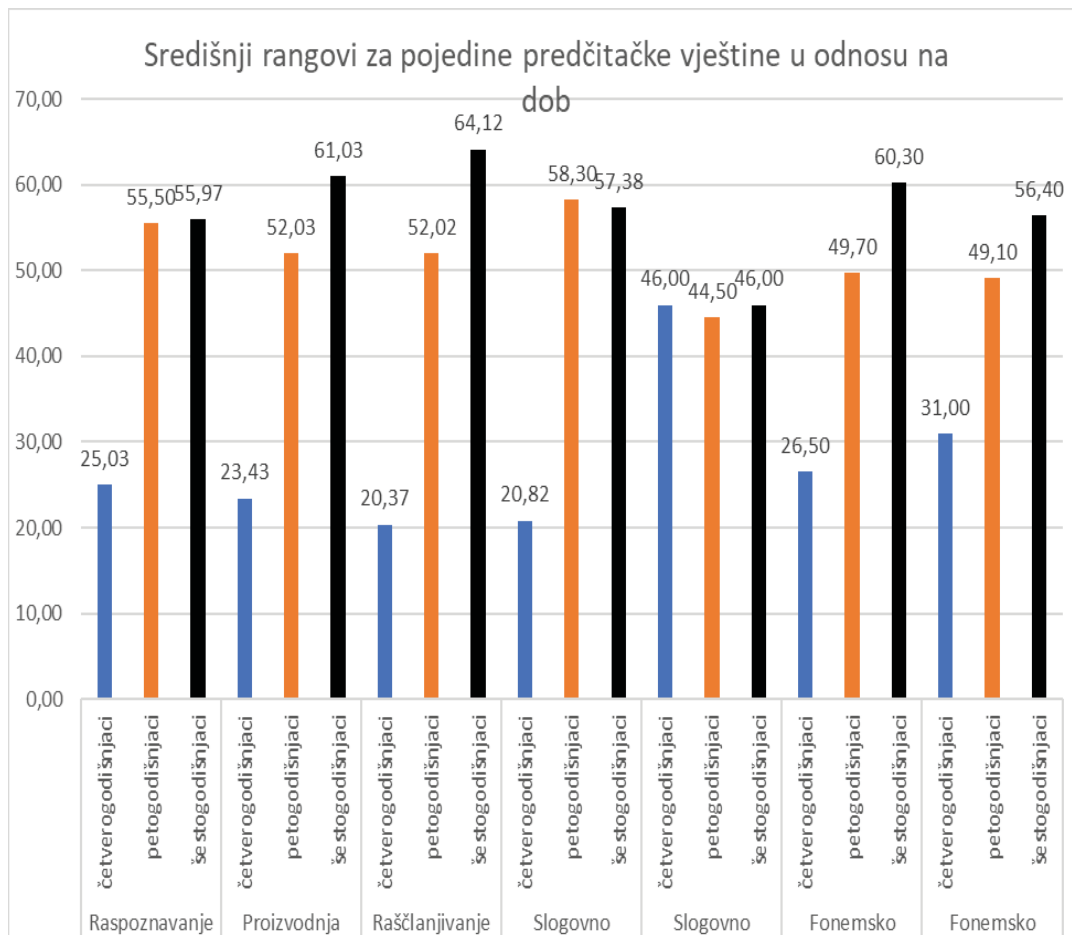
Slijedi Kruskal-Wallisov test za ispitivanje razlika između četverogodišnjaka, petogodišnjaka i šestogodišnjaka u svim zavisnim varijablama.

Tabela 3. *Kruskal-Wallisov test predvještina čitanja i pisanja*

	Dob	N	Mean Rank	H – Kruskal-Wallis	sig
Raspoznavanje rime	četverogodišnjaci	30	25,03	29,205	,00
	petogodišnjaci	30	55,50		
	šestogodišnjaci	30	55,97		
	Total	90			
Proizvodnja rime	četverogodišnjaci	30	23,43	34,920	,00
	petogodišnjaci	30	52,03		
	šestogodišnjaci	30	61,03		
	Total	90			
Raščlanjivanje rečenice	četverogodišnjaci	30	20,37	46,738	,00
	petogodišnjaci	30	52,02		
	šestogodišnjaci	30	64,12		
	Total	90			
Slogovno raščlanjivanje	četverogodišnjaci	30	20,82	41,754	,00
	petogodišnjaci	30	58,30		
	šestogodišnjaci	30	57,38		
	Total	90			
Slogovno stapanje	četverogodišnjaci	30	46,00	2,000	,36
	petogodišnjaci	30	44,50		
	šestogodišnjaci	30	46,00		
	Total	90			
Fonemsko raščlanjivanje	četverogodišnjaci	30	26,50	32,633	,00
	petogodišnjaci	30	49,70		
	šestogodišnjaci	30	60,30		
	Total	90			
Fonemsko stapanje	četverogodišnjaci	30	31,00	21,872	,00
	petogodišnjaci	30	49,10		
	šestogodišnjaci	30	56,40		
	Total	90			

Sve tri grupe bile su jednako uspješne u zadatku slogovnog stapanja, što je u skladu sa očekivanjima s obzirom da je to najjednostavniji nivo fonološke svjesnosti. Iz tabele deskriptivne statistike može se vidjeti da su sva djeca, neovisno o uzrastu imala minimalan skor od 5 bodova, a maksimalan 6, što govori da je ta distribucija visoko negativno asimetrična i leptokurtična, što su i pokazali skjunis i kurozis. Do sličnih rezultata došla je i Martinović (2016) u ispitivanju fonološke svjesnosti petogodišnjaka i šestogodišnjaka. Kruskal-Wallisov test je pokazao da kod ispitivanja slogovnog stapanja ne postoje statistički značajne razlike između četverogodišnjaka, petogodišnjaka i šestogodišnjaka ($H=2.00$, $p>0.05$), dok je u svim drugim subtestovima postojala

statistički značajna razlika. Ivšac Pavliša i Lenček (2011) svjesnost o postojanju rime svrstavaju u rani i srednji predškolski period, što potvrđuju i rezultati provedenog istraživanja.

Slika 1. Grafički prikaz srednjih rangova za svaku pojedinačnu dimenziju predčitačkih sposobnosti u odnosu na dob

Najzahtjevniji zadaci za četverogodišnjake su fonemsko raščlanjivanje i fonemsko stapanje, te ih uopće nisu uspijevali riješiti, što je u skladu sa rezultatima prethodnih istraživanja. Ujedno, ovo su bili najzahtjevniji zadaci i za petogodišnjake i šestogodišnjake, ali je kod ove dvije grupe bilo uspješnih rješenja. Prema istraživanju Martinović (2016) samo je 5% petogodišnjaka bilo uspješno u zadacima fonemskog raščlanjivanja, dok su drugi istraživači došli do većeg procenta uspješnih rješenja: Adams (1990; prema: Martinović, 2016) 17% petogodišnjaka, a Grginić (2007; prema: Martinović, 2016) 40% petogodišnjaka. Jedan od razloga ovakve razlike u postignutim rezultatima može biti složenost riječi koje je bilo potrebno raščlaniti.

I petogodišnjaci i šestogodišnjaci pokazali veću uspješnost rješavanja zadataka fonemskog raščlanjivanja nego fonemskog stapanja. Kadaverek i Justice (2004; prema: Ivšac Pavliša i Lenček, 2011) navode da se fonemsko raščlanjivanje javlja od srednjeg do kasnog predškolskog perioda, dok se fonemsko stapanje javlja u kasnom predškolskom periodu. Martinović (2016) je također utvrdila veću uspješnost kod fonemskog raščlanjivanja u odnosu na fonemsko stapanje i kod petogodišnjaka i šestogodišnjaka, ali sa minimalnom statističkom razlikom.

ZAKLJUČAK

Uspješnom savladavanju čitanja i pisanja prethodi razvijena fonološka svjesnost kod djece predškolske dobi. Za razvoj fonološke svjesnosti karakterističan je tok koji se odvija od većih jedinica ka manjim, u smislu da djeca prvo postaju svjesna većih jedinica, kao što je rima ili slog, a zatim manjih jedinica, odnosno fonema. Ovim istraživanjem ispitane su karakteristike fonološke svjesnosti četverogodišnjaka, petogodišnjaka i šestogodišnjaka, koji pohađaju predškolsku ustanovu.

Rezultati istraživanja pokazali su kako su zadaci slogovnog stapanja bili najjednostavniji za sve tri grupe ispitanika, te da pritom nije utvrđena statistički značajna razlika između ispitanika od 4, 5 i 6 godina u ovoj dimenziji. Očekivano slabije rezultate postigli su četverogodišnjaci na zadacima fonemskog stapanja i fonemskog raščlanjivanja, koje, s obzirom na razvojne karakteristike, nisu bili u stanju uspješno rješavati. I petogodišnjaci i šestogodišnjaci bili su uspješniji u rješavanju zadataka fonemskog raščlanjivanja u odnosu na fonemsko stapanje.

Budući da vještinama fonemskog raščlanjivanja i stapanja djeca treba da ovladaju do navršenih šest godina, a da prema rezultatima ovog istraživanja (kao i ranijih) značajan procenat petogodišnjaka i šestogodišnjaka ne vlada navedenim vještinama, preporuka je da se više radi na njihovom razvijanju u godini pred polazak u školu.

Rezultati istraživanja mogu poslužiti kao osnova za kreiranje savremenog kurikuluma kojim bi se u većoj mjeri planirale i

provodile igre i druge aktivnosti za podsticanje razvoja fonološke svjesnosti.

Također, bilo bi interesantno ispitati poznavanje predčitačkih vještina kod predškolskih odgajatelja, zatim da li je i u kojoj mjeri u praksi zastupljeno podsticanje njihovog razvoja.

LITERATURA

- Balen, I. (2018). *Procjena fonološke svjesnosti djece pred polazak u školu kao podloga za suvremeni metodički pristup početnom opismenjivanju*, Diplomski rad, Dostupno na: balen_ivana_ufzg_2018_diplo_sveuc.pdf.
- Blaži, D., Farago, E. i Pavić, P. (2017). Karakteristike fonološke obrade djece s teškoćama čitanja, *Napredak*, vol. 158 (1–2), str. 33–48. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/276570>
- Čudina-Obradović, M. (1996). *Igrom do čitanja*, Zagreb: Školska knjiga.
- Erić, I. (2014). *Poticanje razvoja fonematskog sluha i fonološke svjesnosti kod djeteta s cerebralnom paralizom*, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.
- Hasanagić, A. (2015). *Psihološke osnove pripreme djece za školu*, Sarajevo: Centar za napredne studije.
- Ivšac Pavliša, J. i Lenček, M. (2011). Fonološke vještine i fonološko pamćenje: Neke razlike između djece urednoga jezičnoga razvoja, djece s perinatalnim oštećenjem mozga i djece s posebnim jezičnim teškoćama kao temeljni prediktor čitanja, *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, vol. 47, br. 1, str. 1–16. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/95100>.
- Martinović, I. (2016). Rana pismenost kod petogodišnjaka i šestogodišnjaka, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
- Pavličević-Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike: razvoj komunikacijske kompetencije u ranome razdoblju usvajanja jezika*, Zagreb: Alfa.

- Planić, T. (2022). *Fonološko pamćenje i fonemska svjesnost kod djece urednog jezičnog razvoja i djece s razvojnim jezičnim poremećajem*, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet. Dostupno na: [Fonološko pamćenje i fonemska svjesnost kod djece urednog jezičkog razvoja i djece sa razvojnim jezičnim poremećajem.pdf](#).
- Posokhova, I. (2009). *Zabavan jezik u slikama i igrama, 2, Glasovi*, Zagreb: Planet Zoe d.o.o.
- Posokhova, I. (2017). *200 logopedskih igara*, Zagreb: Planet Zoe d.o.o.
- Sardelić, S., Bonetti, A. i Hrastinski, I. (2007). Fonološka svjesnost u djece koja mucaju, *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, vol. 43, br. 1, str. 99–105. Dostupno na: [fonoloska_svjesnost_u_djece_koja_mucaju.pdf](#).
- Sindik, J. i Pavić, M. (2009). Povezanost općih razvojnih kompetencija i fonološke svjesnosti kod predškolske djece, *Život i škola*, br. 22, str. 62–77. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/73166>.
- Subotić, S. (2011/12). Konstrukcija testa fonološke svijesti na srpskom jeziku, *Primenjena psihologija*, 2011/2, str. 127–149. Dostupno na: <https://typeset.io/pdf/konstrukcija-testa-fonoloske-svijesti-na-srpskom-jeziku-3effxinnq3.pdf>.

DESCRIPTION OF PHONOLOGICAL AWARENESS IN PRESCHOOL-AGED CHILDREN

Delila Ramić, MA
Anela Hasanagić, PhD
Amina Pehlić, PhD

Abstract

The purpose of this study was to examine and describe the characteristics of phonological awareness of children 4, 5 and 6 years of age. The phonological awareness variable is operationalized through: rhyme recognition and production, sentence-to-word- decomposition, syllable decomposition and merging, and phonological decomposition and merging.

For the purpose of the research, we used the second part of the Test for assessing the reading and writing skills „PredČiP test (Kuvač Kraljević i Lenček, 2012, according to Martinovic, 2016), which examines phonological awareness. 90 children participated in the study (30 for each group – four, five and six years old).

The survey results indicate that the syllable merge tasks were the simplest for all three groups of respondents and no statistically significant difference was found between them on this task. The expected results were achieved by four-year-olds on phonemic merging and phonemic decoding tasks, which, due to developmental characteristics were not able to solve successfully. Both five-year-olds and six-year-olds were more successful at solving phonemic decoding tasks than phonemic merging.

Key words: *pre-reading skills, phonological awareness, pre-school age*